

guntur species, ipsa præsentia corporis Christi, quæ antea tantum erat una in actu, et plures in potentia, per fractionem fit plures in actu, et ita quodammodo dividitur, quod Soto supra notavit. Denique quia hæc locutio metaphorica est, interdum simpliciter negatur, ne ad ipsum Christi corpus referri videatur; et ita dicit Ecclesia: *Nulla rei fit scissura, signi tantum fit fractura;* et: *Non confractus, non divisus, integer accipitur;* de quo legatur Guitmund., lib. 4 de hoc sacram., parum a princ.; Waldens., tom. 2, c. 39; et Roffens., lib. 2 contra OEcolumpad., cap. 34.

45. Secundum exemplum huic simile est de contactu, seu contrectatione sensibili corporis Christi, nam proprius contactus solum est inter res extensas in ordine ad locum, quarum extrema sunt simul, et hoc modo non potest in hoc sacramento esse verus ac proprius contactus circa corpus Christi; quin potius neque ipse species ipsum proprie tangunt, ut recte dixit Henric., Quodlib. 1, quæst. 5; et Richar., dist. 10, art. 4, quæst. 2; et Capred., quæst. 1, ad 3 contra primam conclusionem; et insinuavit Altisiod., lib. 4, tr. 5, cap. 4, dicens, quod species tantum assistunt corpori Christi, et velant ipsum; quia tamen, ut supra diximus, quodammodo comparantur species ad corpus, sicut habitus ad rem vestitam, quemadmodum dicimus tangere hominem, tangendo ejus vestem, ita dicimus quodammodo tangere Christum tangendo species; et præsertim usurpatur hæc locutio ad explicandam magis realem præsentiam, ut late Claud., repet. 5, cap. 3.

46. Tertium exemplum est simile de mistione; dicitur enim corpus Christi miseri sanguini, ut in canone dicimus: *Fiat commixtio corporis et sanguinis.* Proprie autem mistio per juxtapositionem videtur includere duo, et divisionem miscibilium in partes, et contactum partium inter se. Quæ duo possunt intervenire inter species vini, et panis; non autem inter ipsum corpus, et sanguinem; hæc autem dicuntur inter se misceri, quantum ex vi verborum consecrationis sub partibus specierum panis est corpus; et sub partibus specierum vini est sanguis; et illæ miscentur inter se; et ita quodammodo fit mistio inter corpus et sanguinem, secundum præsentiam sacramentalem. Ultimo dicitur corpus Christi videri per species, non quidem proprie, et in se; hoc enim modo Christi corpus est hic invisible, propter quod interdum invisible vocatur ab Augustin. in cap.

Nos autem, et c. Hoc corpus, de Consecr., dist. 2. Et sic etiam dicunt Sancti in hoc sacramento, aliud videri, aliud credi, Ambros., lib. de Myst., cap. 9, et Cyril. Hieros., Catech. 4; dicitur ergo videri, sicut de contactu dixi, ad explicandam magis realem præsentiam; dicuntur enim interdum videri, quæ solum in proximo continente, vel per accidens sub aliquo signo, in quo realiter continentur, percipiuntur visu; quomodo interdum in Scriptura dicuntur videri Angeli, in corporibus assumptis; ad hunc ergo modum dicitur videri corpus Christi sub speciebus, et sic etiam interdum dicitur visibiliter sumi, ut est apud Augustin., serm. 2 de Verbis Apost.; legatur D. Thom. infra, quæst. 76, art. 7; Hugo de S. Vict., lib. 2 de Sacram., part. 8, cap. 7; Raban., lib. de Corp. et sanguin. Dom., cap. 26; Claud., repet. 4, cap. 6.

47. *Solutio argumentorum.* — Atque hinc facile patet responsio ad fundamenta utriusque opinionis, et præsertim ad illam interrogationem, si hæc locutiones sint metaphoræ, cur Berengarius in sui erroris abjuratione illis uti coactus sit, cum fidei professio verbis maxime propriis fieri debeat. Respondetur enim primo, id factum esse, quia metaphora illorum verborum est satis perspicua, et aliunde est aptissima ad explicandam veram Christi præsentiam. Deinde ex Innoc. supra cap. 10, quia ille hæreticus fatebatur hæc fieri circa corpus Christi in sacramento, donec tamen intelligebat enim fieri solum in signo, sub quo negabat, vere Christum contineri; et ideo compulsus est confiteri realiter fieri circa Christum, id est, circa sacramentum, in quo Christus realiter continetur: nam quia sacramentum hoc constat ex corpore Christi, et speciebus, ideo, quæ fiunt in illo ratione specierum, dicuntur quodammodo fieri circa corpus Christi.

48. Ex his vero sequitur, has locutiones, cum metaphoræ sint, non esse admodum extendendas, nec præter usum Sanctorum, ne aliqui fortasse erroris occasio detur, propter quod vitamus eas, vel locutiones, vel denominations ab accidentibus sumptas, quæ indicare possunt, talia accidentia Christo inhaerere; ideo non dicimus, corpus Christi esse rotundum, aut album, calefieri, aut frigefieri, alteratis speciebus, et eadem ratione non dicitur obdurari corpus Christi, aut acescere sanguis, licet hæc fiant circa species. Et hæc etiam exempla confirmant, priores

ex pane confectum est, vel quia sub accidentibus panis datur, vel cum addito significacionem elevante, ut cum dicitur, panis vitæ, qui de cœlo descendit.

21. Dico ultimo: denominationes, quæ consequuntur actionem mutuam inter Christum et species, proprie de ipsis dicuntur, servata proportione. Ratio est, quia, ut diximus, vera actio inter ipsa intercedit; unde proprie dicitur Christus sustentare species, si effectu significet, et eodem sensu dicuntur species continere Christum, et eadem ratio est de relationibus consequentibus actionem, seu mutuam realem præsentiam.

DISPUTATIO XLVIII.

DE COMPARATIONE UTRIUSQUE PRÆSENTIÆ, SACRAMENTALIS ET NATURALIS, CORPORIS CHRISTI.

Docet catholica fides, Christum Dominum simul existere in hoc sacramento, et in cœlo, et in nocte cœnæ simul extitisse in cœnaculo, modo sibi connaturali et visibili cum discipulis suis, et post consecrationem sub speciebus panis, modo sacramentali.

Ad explicandam ergo propriam rationem et differentiam sacramentalis præsentiae, de qua nobis sermo est, oportet illam cum naturali seu quantitativa præsentia conferre, ut ex utriusque collatione, essentia et propria definitio prædictæ sacramentalis præsentiae magis constet, et multa principia explicitur; quæ ad solvendas plures difficultates in hoc mysterio occurrentes plurimum conferent. Possunt autem hæc præsentiae comparari, aut in unitate, et distinctione, aut independentia unius ab alia, aut in oppositione, et repugnantia, aut demum in concomitantia quadam, de quibus sigillatim dicemus.

SECTIO I.

Utrum sacramentalis præsentia corporis Christi specie differat a naturali seu quantitativa.

4. *Convenientiaz inter præsentias naturalem et sacramentalem Christi.* — Sensus hujus questionis satis constat ex præmissa terminorum expositione. Ut autem ratio difficultatis aperiatur, nonnullæ convenientiaz, et differentiaz harum præsentiarum præ oculis ponendæ sunt. Primo itaque convenientia, quia utraque est intrinsecus, et realis modus corporis Christi; sicut de sacramentali præsentia

disputatione præcedente probatum est; de quantitativa vero constat ex philosophicis principiis, quæ in 4 Physie. traduntur. Secundo convenient, nam utraque harum præsentiarum potest esse formalis ac per se terminus alicujus mutationis; nam præsentia naturalis est terminus motus localis intrinsecus, et maxime proprius, ut constat ex physicis; præsentia vero sacramentalis, cum sit modus corpori adveniens, et non necessario consequens existentiam ejus, constat eam fieri posse per aliquam mutationem, vel propriam, vel improprie dictam, prout comprehendit omnem actionem novam, ut latius infra sumus disputaturi, de transubstantiatione tractantes. Tertio convenient, quia utraque harum præsentiarum est fundatum propinquitatis, et distantiae, ut per se manifestum est in quantitativa præsentia; de sacramentali vero, et in superioribus declaratum est, et videtur res certa ex principiis fidei; non enim nunc contendimus, an haec propinquitas, vel distantia, sit vera relatio realis prædicamentalis; nihil enim ad mystrium fidei explicandum spectat; sed agimus de reali propinquitate, quæ per modum relationis facilius intelligitur et explicatur, vel per negationem quandam indistantiae; atque hoc modo constat ex doctrina fidei, Christi corpus per sacramentalem præsentiam fieri indistans ab speciebus panis; et consequenter fieri propinquum aliis corporibus, quibus ipsæ species panis propinquæ sunt.

2. *Differentiae plures inter easdem propoununtur.* — Differunt autem hæc præsentia primo, quia corpus quantum, naturali modo existens in loco, ita occupat spatium quod replet, ut ab illo necessario excludat omnem aliam quantitatem, naturali modo extensam et existentem in loco; hac enim ratione, quando unum corpus ingreditur aliquem locum, inde expellit corpus ibi præexistens; neque naturaliter fieri potest, ut sibi penetrantur; at vero in sacramentali præsentia non ita contingit; nam per illam ita fit Christus præsens, ubi fuerat substantia panis et vini, ut ab illo loco non excludat totam panis et vini quantitatem, sed relinquat eam cum eadem extensione, et loci occupatione, quam antea habebat. Hoc enim modo docet fides, peracta consecratione, esse Christum præsentem intime quantitati panis et vini, secundum omnes eorum dimensiones, sicut antea erat eorum substantia. Præsentia ergo sacramentalis Christi non est incompossibilis in eodem

loco vel spatio cum naturali præsentia alterius corporis quanti.

3. Secundo differunt, quia per naturalem præsentiam corpus extenditur in ordine ad locum, ita ut totum sit in toto, et pars in parte, quia, sicut totum corpus excludit totum aliud corpus ab eodem loco, quia cum illo penetrari non potest, ita pars corporis excludit a suo partiali loco aliam ejusdem corporis partem, quia etiam eorum quantitates partiales penetrari non possunt, supposito quod nulla fiat mutatio in raritate, aut densitate; at vero per sacramentalem præsentiam ita fit præsens Christi corpus, ut nullam recipiat extensionem, aut commensurationem in ordine ad quantitatem panis, vel alterius corporis, cui fit præsens. Supponimus enim ex fide, Christum esse totum sub speciebus panis et vini, et sub singulis partibus earum, ut infra quest. 76 latius probandum est. Unde fit partes corporis Christi, sic præsentes, non se excludere mutuo ab eodem spatio; nam ubi una est, ibi sunt omnes aliae; et consequenter fit, non habere eas extensionem in ordine ad spatium seu locum, cui sunt præsentes. Et hæc differentia sequitur ex priori; nam si tota quantitas corporis Christi non excludit ab eodem spatio quantitatem panis, multo minus necesse est, ut quantitas unius partis corporis Christi excludat reliquarum partium quantitatem.

4. Atque hinc oritur tertia differentia; nam præsentia quantitativa duplēm habet extensionem: unam ex parte subjecti, quia partialiter una est præsentia manus, alia pedis, alia capitis, etc.; aliam in ordine ad spatium, seu per commensurationem partium corporis præsens ad partes spatii veri, vel imaginarii, cui est præsens, quia singulæ partes sunt in diversis partibus spatii; at vero sacramentalis præsentia corporis Christi, quamvis ex parte subjecti divisibilitatem quandam, et extensionem habeat, quia est tali subjecto proportionata; alia enim est partialis præsentia in manu, alia in pede, alia in capite, etc., quia in rigore, et de potentia absoluta loquendo, posset manere una sine alia, in quo differt hæc præsentia a præsentia substantiæ angelicæ, quæ ex parte subjecti omnino est indivisibilis, eo quod subjectum non habeat partes; nihilominus tamen per comparationem ad spatium, hæc sacramentalis præsentia non est intrinsece divisibilis, quia præsentia totius corporis, et omnium partium ejus non habet necessariam

habitudinem ad diversas partes spatii, neque ad spatium divisibile, quia ut diximus, ubi per hanc præsentiam constitutur una pars corporis, ibi ponitur totum corpus, quia in ordine ad spatium pars non est extra partem, sed omnes esse possunt etiam in indivisibili; est ergo hæc præsentia, sub hac ratione, suo modo indivisibilis.

5. *Objectio.* — *Solutio.* — Dices: etiam in ordine ad spatium est hæc præsentia divisibilis; alia enim est partialis præsentia, quam habet corpus Christi in una parte specierum sacramentalium, ab ea, quam habet in alia parte specierum; cuius signum manifestum est, quia potest una pars ab alia separari, consumpta, vel separata parte speciei. Respondetur: ideo dixi, per se, et intrinsece; quia hujusmodi latitudo talis præsentiae non est simpliciter necessaria, cum præsentia totius corporis salvari possit in ordine ad indivisible spatium, et quia ex vi talis præsentiae, partes rei præsens non dicunt habitudinem ad diversas partes spatii; et in hoc consistit propria differentia, quam constituimus inter sacramentalem, et naturalem præsentiam corporis quanti; huic autem differentiæ, seu proprietati non repugnat, quod eadem præsentia possit habere divisibilitatem aliquam in ordine ad spatium, non per commensurationem partium corporis ad partes spatii; sed quasi per reduplicationem ejusdem corporis in pluribus partibus spatii, ut probat argumentum factum; que divisibilitas etiam in præsentia substantiæ angelicæ reperiri potest, ut per se constat.

6. Ex his ergo oritur ratio dubitandi in proposita quæstione, an scilicet, prædictæ differentiæ sint sufficientia signa essentialis diversitatis inter has præsentias, vel tantum accidentalis. Videntur enim omnia, quæ dicta sunt, salvari posse de potentia Dei absoluta per solam accidentalem variationem, vel repetitionem naturalis et quantitativæ præsentie; non est ergo, quod fingamus novum quendam modum præsentiae differentis in specie, qui vix poterit mente concipi, aut intelligi. Antecedens declaratur, nam omnes differentiæ assignatae solum in hoc fundantur, quod Christi corpus est totum in toto, et in qualibet parte spatii; sed hoc fieri potest per naturalem præsentiam quantitatis partium omnium ejusdem corporis sese invicem penetrantium in eodem spatio; ergo nihil aliud necessarium est; nam quando Deus ponit duo corpora penetrative in eodem loco, non dat

illis novum modum præsentiae localis; sed conservando potius naturales præsentias, quæ naturaliter simul esse non possent, facit, ut actu non se excludant ab eodem loco; sicut, si conservaret duas qualitates contrarias in eodem subjecto, non tolleret, nec mutaret positivos effectus formales earum, sed impedit tantum repugnantiam; atque ad eundem modum, ut Deus constitutus quadrupedale corpus in bipedali spatio, non est necesse, ut mutet naturalem modum præsentiae, sed solum ut faciat, dimidiam partem illius corporis cum altera parte æquali penetrari; et eodem modo poterit totum illud corpus in spatio pedali constitui, et in dimidia parte illius, et in qualibet minori parte, etiam si in infinitum minuatur; ergo per solam penetrationem partium, et per quantitativam præsentiam quasi repetitam, et multiplicatam in toto corpore, et in omnibus partibus ejus, in ordine ad omnes partes spatii, potest optime fieri prædictus effectus existentiae totius corporis in toto, et in singulis partibus spatii. Atque ita videntur nonnulli Scholastici hoc mysterium explicare; præsertim Soto in 4, dist. 10, quæst. 1, art. 4, post argumenta Ochami; et Gabr., lect. 43 in canonem.

7. *Præsentia sacramentalis Christi in Eucharistia differt essentialiter a præsentia naturali.* — Nihilominus dicendum est, sacramentalem præsentiam corporis Christi in Eucharistia esse modum quendam supernaturalem, essentialiter, et specificè diversum, a modo præsentiae, quem quantitas habet in loco, quando illud replet, et occupat, modo sibi connaturali. Hanc conclusionem sumo ex communi doctrina Theologorum in 4, dist. 10, docentium (ut infra videbimus) quantitatem corporis Christi privari in hoc sacramento extensione in ordine ad locum; quæ extensio nihil aliud est, quam præsentia naturalis illius propria, et quantitativa; at vero, si præsentia corporis Christi in hoc sacramento non esset diversæ rationis a præsentia naturali quantitatis, esset vera extensio in ordine ad locum; non ergo careret corpus Christi in sacramento tali extensione, sed potius haberet illam sæpius repetitam, et multiplicatam, et sic posset esse totum in toto, et in qualibet parte spatii, seu sacramentalium specierum. Deinde significat hanc sententiam D. Thom. tota quæstione sequente, dum docet, hanc præsentiam non esse per modum quantitatis, sed per modum substantiæ; esseque adeo

supernaturalem, ut non possit etiam ab intellectu angelico naturaliter videri; quomodo dicunt alii auctores, hanc præsentiam, non solum esse supra naturam, sed etiam supra intellectum, Altisiod., lib. 4 Sum., tract. 5, cap. 4; Alensis, 4 part., quest. 40, memb. 3, art. 4; Bonav., in 4, dist. 10, art. 1, quest. 4. At vero, si modus hujus præsentiae non esset diversæ rationis, et speciei, a modo naturalis præsentiae quantitatis, revera non esset supernaturalis, sed solum multiplicatio et penetratio talium præsentiarum in eodem corpore et in omnibus partibus ejus esset supernaturalis in fieri potius (ut sic dicam) quam in aliqua re facta. Unde neque per se esset Angelo invisibilis, quia quælibet præsentia naturalis, et consequenter quælibet multitudo earum, potest ab Angelo naturaliter cognosci, sicut quando duo corpora penetrative sunt in eodem loco, potest utrumque, eorumque præsentia mutua et intima ab Angelo naturaliter cognosci. Præterea ratione sic argumentor ex principiis positis, quia naturalis præsentia quantitatis essentialiter includit extensionem partium in ordine ad locum; sed præsentia sacramentalis corporis Christi non includit hanc extensionem; ergo essentialiter differunt. Major constat ex Philosophia, et ex ipsis terminis; nam licet extensio in ordine ad locum non sit de essentia quantitatis, tamen est de essentia illius præsentiae localis, quæ naturaliter debetur quantitatib; et est etiam passio ejus; imo formaliter et essentialiter sunt una et eadem passio. Minor autem, et est commune axioma Theologorum, ut dixi, et declaratur variis modis. Primo, quia si illa præsentia includeret in ratione sua extensionem in ordine ad locum, partes etiam corporis Christi ex vi et natura talis præsentiae sese mutuo excluderent ab eodem loco, et præsentia totius corporis Christi, naturaliter pugnaret cum quantitate panis, eamque a suo loco expelleret, nisi speciali miraculo divinitus impediretur; haec autem omnia sunt absurdâ, et præter finem, et rationem hujus mysterii. Secundo, quia si illa præsentia haberet extensionem in ordine ad locum, ex vi unius tantum præsentiae esset corpus Christi totum in uno integro loco, et pars in parte ejus. Unde, ut omnes partes corporis essent in singulis partibus spatii, necessarium esset, ut per iteratam seu repetitam præsentiam et extensionem, una pars constituantur, ubi est alia; ita ut, si per unam præsentiam localem

intelligitur, caput corporis Christi esse in supra parte specierum sacramentalium, et pes in infima, per aliam præsentiam intelligentur e contrario pedes esse in superiori parte, et caput in inferiori, atque in hunc modum in infinitum variari, et multiplicari, et penetrari præsentias, donec partes omnes corporis in omnibus partibus loci coincident; hoc enim totum necessario sequitur ex alio dicendi modo, vel potius presupponitur ad eam partium penetrationem, quam illa sententia fingit; consequens autem videtur valde absurdum, tum quia juxta hanc rationem explicandi præsentiam Christi in sacramento, necesse esset intelligere in corpore Christi varios situs et positiones valde indecentes; nam secundum unam præsentiam esset rectus, secundum aliam vero inversus omnino, et similia, quæ incredibilia sunt; tum etiam quia oporteret, has præsentias esse multitudine infinitas, ut possent singulae partes corporis in singulas partes spatii cadere; nam hæc partes in infinitum dividiri possunt; unde fit, ut situs corporis intra idem spatium possint in infinitum variari, ut per se constat; ut ergo omnes partes corporis per hujusmodi iteratam præsentiam adsint omnibus spatii partibus, necessarium esset, tales præsentias simul esse actu infinitas, quod est revera inconveniens; nam illæ præsentiae essent in re ipsa distinctæ, et possent a Deo separari, atque una sine aliis conservari, quia per accidentem, et ex sola Dei voluntate multiplicantur. Tertio hic modus præsentiae, et omnis hæc præsentiarum multiplicatio non esset satis, ut totum Christi corpus et omnes ejus partes constituerentur in quolibet punto indivisibili hostiæ, cum tamen hoc necessarium sit ad hujus mysterii veritatem, ut infra ostendemus. Sequela patet, quia per quantitativam præsentiam, includentem extensionem in ordine ad locum, non eadit seu respondet in punto spatii, nisi punctum indivisibile corporis existens in spacio; ergo etiam si illæ præsentiae varientur et multiplicentur, cum eadem extensione, nunquam partes corporis erunt in indivisibili punto spatii; sed ad summum, varia indivisibilia corporis Christi puncta erunt, et quasi se penetrabunt in eodem punto hostiæ consecratæ, atque ita non, ubicumque est aliquid corporis Christi, ibi est totum Christi corpus, quod est valde absurdum.

8. Ultimo vix potest intelligi, corpus grandioris quantitatis, retinens extensionem ali-

quam in ordine ad locum, absque ulla condensatione constitui in minori loco sine imperfectione magna, et quasi confusione, seu complicatione totius corporis, et partium ejus; quod abhorret mens cogitare in corpore Christi; non est ergo hæc præsentia hoc infimo modo cogitanda, sed altiori, magisque abstracto ab hujusmodi materialibus imperfectionibus; nam, quod hoc magis deceat tale mysterium, per se notum est; quod vero nullam involvat repugnantiam, ex dicendis constabit.

9. *Prima illatio.* — Ex hoc autem infero primo cum D. Thom. in 4, dist. 10, quest. 1, art. 4, questiunc. 3, ad 2 et 3, hanc præsentiam sacramentalem esse participationem quamdam præsentiae localis, quam habent spirituales substantiae in locis suis; non quod omnino sint ejusdem rationis; differunt enim ex parte subjectorum, quibus accommodantur, nam præsentia angelica realiter spiritualis est, et indivisibilis ex parte subjecti; hæc vero præsentia corporis Christi est materialis, et divisibilis ex subjecto; sed quod hæc præsentia imitetur illam in hoc, quod ex natura sua fit absque extensione sui subjecti in ordine ad locum, totumque illud indivisibiliter constituit in loco, seu spacio, secundum comparationem corporis ad spatium; et in hoc consistit proprie ratio hujus præsentiae, et essentialis differentia ejus a quantitativa præsentia naturali, ut declaratum est.

10. *Secunda illatio.* — Secundo infero ex dictis, hanc præsentiam non solum differre a naturali præsentia quantitativa, sed etiam ab illa naturali præsentia, quam materialis substantia habet sub quantitate sua. Supponendo enim substantiam materiale, et quantitatem esse res omnino distinctas, consequenter etiam statuendum est, quanquam simul sint, et se se comitentur, habere tamen præsentias re ipsa distinctas, quia uniuscujusque rei præsentia est intrinsecus modus ejus; unde et separari re ipsa possunt; sicut nunc, quando substantia panis desinit esse, manente quantitate, non solum perit substantia panis, sed etiam præsentia ejus, servatur autem quantitas cum sua præsentia; et e contrario posset Deus destruere quantitatem panis, et præsentiam ejus, conservata substantia in eadem præsentia et reali propinquitate et distantia ad res alias; nulla enim in hoc involvitur repugnantia, ut latius Philosophi docent, et in sequentibus etiam attingemus; habet ergo

substantia materialis, sub quantitate, suam propriam realem præsentiam localem. Inferimus ergo ex dictis, sacramentalem præsentiam corporis Christi etiam esse diversæ rationis ab hac præsentia substantia materialis; quia hæc præsentia connaturalis materiali substantiae per se non habet indivisibilitatem aliquam, etiam in ordine ad spatium; nam, licet, separata quantitate a substantia per potentiam Dei, possent omnes partes substantiae in eodem indivisibili puncto collocari, quia ablata quantitate non necessario se expellerent ab eodem spatio, cum hic effectus a quantitate naturaliter proveniat, tamen hoc accidentarium esset, et non simpliciter necessarium, quia etiam posset talis substantia constans ex partibus substantialibus entitative distinctis habere illas præsentes spatio divisibili, ita ut tota substantia esset in toto, et pars in parte spatii, quia hoc ipso, quod plures entitativæ sunt, non est necessarium, ut, ubi una est, sit et alia; sicut duo Angeli, licet quantitatem non habeant, tamen, quia distincti sunt, possunt etiam diversis locis esse præsentes; sic igitur præsentia hæc, naturalis substantiae materiali, ex natura sua constituit subjectum suum præsens, cum extensione quadam, ita ut sit totum in toto, et pars in parte; at vero sacramentalis præsentia natura sua potius postulat, ut totum subjectum suum faciat indivisibiliter præsens, ita ut ibi sit totum, ubi fuerit pars ejus, et consequenter totum sit præsens in toto, et totum in singulis partibus spatii, ad modum præsentiae spiritualis, cuius hæc est participatio, ut dictum est.

11. Deinde potest hæc differentia aliter exponi, nam substantia materialis, ex via præsentiae sibi connaturalis, et adæquatae, nunquam potest esse tota in toto spatio, et tota in qualibet parte ejus; nam, si sit conjuncta quantitatibus, coextenditur illi et commensuratur, ut per se constat; si vero fингatur talis substantia sine quantitate, aut omnes ejus partes entitativæ confluerent ad eumdem punctum (ut quidam putant esse necessarium, et nos solum credimus esse possibile), et tunc tota quidem substantia et omnes ejus partes essent præsentes in eodem loco, non tamen esset tota in qualibet parte, quia spatium, seu locus non haberet partes, cum indivisibilis esse supponatur; si autem talis substantia maneret præsens spatio divisibili et extenso (prout etiam credimus esse possibile), tunc tota substantia esset præsens

totius, et pars parti, quia hæc substantia non est nata, natura sua, ad existendum veluti replicata in pluribus locis integris, vel partialibus; et ideo, si habet præsentiam ad spatum divisibile et extensem, per diversas partes suas est præsens diversis partibus spatii; et si habet compositionem partium in ordine ad spatum, necessario habet etiam compositionem ex parte subjecti, et secundum diversas partes ejus, ad diversas partes spatii comparatas. At vero sacramentalis præsentia ex natura sua apta est constituere subjectum totum in toto spatio, et totum in qualibet parte ejus. Unde, quando respicit spatum divisibile, habet quidem compositionem, et divisibilitatem quandam ex parte ejus, non tamen juxta extensionem partium subjecti, sed altiori modo, scilicet, per quamdam repetitam præsentiam totius subjecti in omnibus partibus spatii. Unde etiam fit, ut hæc naturalis præsentia materialis substantiae non pugnet cum naturali præsentia quantitatis, sed potius ex natura rei conjuncta sit cum illa, ut diximus; præsentia autem sacramentalis, ex natura sua, excludit quantitatim, seu naturalem præsentiam quantitatis, quia impedit extensionem ejus in ordine ad locum. Sunt ergo haec præsentiae ex natura sua valde diversæ; atque ita constat, sacramentalem præsentiam esse prorsus supernaturalem, nec posse esse connaturalem alicui corpori, seu quantitati; sicut non possunt spirituales proprietates esse connaturales materialibus substantiis, ut tales sunt.

42. Tertio ex dictis infertur resolutio dubii supra tacti, an haec præsentia sacramentalis dicenda sit localis, nec ne. Quod potest magis ad quæstionem de nomine, quam de re spectare; nam, si per localem præsentiam intelligamus proprium locum, seu Ubi physicum, constat, hanc præsentiam non esse localem, quia hujusmodi Ubi, si sit intrinsecum, nihil aliud est quam præsentia quantitativa, connaturalis corpori quanto, quam diximus esse diversæ rationis a præsentia sacramentali; atque hoc modo dici solet, Christum non esse in hoc sacramento localiter præsentem, et eodem sensu dicit interdum August., Christum tantum habere unam præsentiam localem, 20 contra Faustum, cap. 11. Sic etiam D. Th. infra, quæst. seq., art. 5, negat Christum esse in hoc sacramento, tanquam in loco, quia neque habet intrinsecum Ubi physicum, ut declaratum est; neque etiam habet proprium locum extrinsecum ambientem; nam, vel ille

esset ipsa quantitas, seu species panis, et hoc non, quia Christus non est in illis speciebus per modum locati extrinsecus circumdati, sed per modum substantiae, intime sub eis existentis; vel esset extrinseca superficies, ambiens species panis, et hæc non comparatur ad corpus Christi per propriam ejus quantitatem, sed per alienam, sibi non inhaerentem, et ideo non est proprius locus ejus; sic igitur in hac proprietate et rigore stando, neque haec præsentia localis est, neque ratione illius dicitur Christus hic esse localiter. At vero, si per localem præsentiam intelligamus quamlibet realem et substantialem præsentiam, ratione cuius res hic adest, potius quam alibi, sic hujusmodi præsentia localis est, ad eum modum, quo præsentia Angeli, existentis in suo loco, localis est; nam hujusmodi denominatio non connotat aliquem modum physicum, seu quantitativum occupandi spatium, sed modum substantialem, aut entitativum, ratione cuius sit, ut spatum illud, cui res dicitur esse præsens, non sit omnino vacuum, sed tali re, vel substantia plenum; et hoc modo loquuntur sæpe Patres, quos præcedentibus disputationibus retulimus, de hac sacramentali Christi præsentia dicentes, ratione illius Christum esse hic, et esse potius in hoc loco, quam in alio. Atque hoc sensu dici etiam potest, Christum esse hic, aliquo modo, localiter, ut recte notavit Alensis, 4 part., quæst. 40, memb. 3, art. 7, et explicatur facile per proportionem ad locum Angelorum; nam, si consideremus id, quod est quasi intrinsecum Ubi, habet hic Christus suam realem præsentiam, quæ est intrinsecus modus corporis ejus; si autem (juxta multorum sententiam) consideremus extrinsecum locum, qui, respectu Angeli, est aliquod corpus, cui virtutem suam, seu operationem applicat, sic species ipsæ sacramentales dici poterunt quasi angelicus locus corporis Christi, quia et in eis mirabiliter operatur, ut inferius dicemus, et ibi habet speciali modo applicatam virtutem suam, ut per eas species nostram salutem operetur.

43. Atque hinc etiam obiter expeditur aliud dubium, scilicet, an corpus Christi, ratione hujus præsentiae, sit capax relationis realis propinquitatis, vel ad ipsas species, vel ad locum specierum, vel ad alia corpora; Capreolus enim in 4, dist. 10, quæst. 3, ad Durandi, dubius est; Palud. vero, ibidem, quæst. 3, in partem affirmantem magis inclinat; ego vero nullam rationem dubitandi

invenio, si supponamus relationem propinquitatis, fundatam in præsentia quantitativa, aut in qualibet alia creata, esse realem, quod hic disputandum non est, sed solum dicendum, eamdem esse rationem, de hac præsentia, et de reliquis creatis; nam etiam hæc sacramentalis præsentia est finita, et potest esse terminus alicujus mutationis; et ratione illius potest res magis vel minus ab aliis realter distare, ut in principio hujus disputationis diximus.

44. *Prima difficultas contra supra dicta.*
— Superest, ut quibusdam objectionibus et difficultatibus satisfaciamus, quæ, licet inferioris, quæst. 76, tractari possent, hic vero sunt necessariae, ubi rei essentiam et possibiliter hujus præsentiae consideramus. Videlicet ergo impossibile, ut corpus quantum recipiat tam modum præsentiae, quem nos descripsimus, quia hujusmodi corpus essentialiter est divisibile, et extensem; ergo non potest indivisibiliter constitui in rerum natura; sicut e contrario, quia spiritus est intrinsece indivisibilis, non potest divisibiliter et extense in loco constitui.

45. *Secunda.* — Secundo non potest quantitas concepi in rerum natura sine figura, quia est intrinsecus terminus ejus; rursus neque figura intelligi potest sine extensione, in ordine ad locum, quia ex illa consurgit; unde per mutationem ejus mutatur, et consequenter, omnino ablata extensione locali, omnino etiam auferetur figura; sicut ergo hoc est impossibile manente quantitate, ita etiam illud; ergo impossibile est intelligere in corpore quanto præsentiam omnino excludentem localem extensionem; ergo differentia, a nobis assignata, est etiam impossibilis.

46. *Tertia.* — Tertio, si corpus divisibile esset indivisibiliter in loco, posset dividi in omnem suam partem, quod tamen est impossibile. Sequela patet, nam, cum in se maneat intrinsece divisibile, poterit a Deo dividi; cum vero indivisibiliter existat, non est major ratio, cur ex una parte potius, quam ex alia dividatur; dividetur ergo in omnem partem.

47. *Quarta.* — Quarto, quia si humanum corpus esset indivisibiliter in loco, modo a nobis explicato, non magis distaret una pars ab alia, quam reliquæ, id est, manus a capite, v. gr., quam humerus; consequens est falsum: ergo. Sequela patet, quia omnes partes æque essent præsentes, etiam indivisibili puncto seu spatio; ergo et inter se æque distabunt; falsitas autem consequentis

probatur, quia hoc esset contra naturalem compositionem talis corporis; destrueretur enim debita organizatio ejus, quæ intrinsece requirit talem ordinem, scilicet, ut talis pars mediet inter alias, et consequenter, ut extremae partes magis inter se distent, quam ab ea, quæ interjacet.

48. *Quinta.* — Quinto, quia ex modo, quo explicuimus hanc Christi præsentiam, sequitur, illam esse compositam ex infinitis præsentis perfectis, et divisibilibus ac æqualibus ex parte subjecti; hoc autem compositionis genus vix potest mente concipi. Sequela declaratur, nam corpus Christi totum est præsens, quasi continue, speciebus, seu quantitatibus unius hostie, et omnibus partibus, lineis, ac punctis ejus; ergo et ex parte corporis Christi necesse est, intelligere unam præsentiam quasi continuam, et diffusam per totam hostie quantitatem, et ex parte ipsius hostie in singulis partibus, et punctis ejus, necesse est intelligere integrum præsentiam totius corporis Christi divisibilem ex parte ejus, quam necesse etiam est in infinitum multiplicari, sicut partes proportionales specierum quantitatis, vel puncta eas continuantia infinita sunt; constabit ergo illa integra præsentia corporis Christi ex illis præsentis infinitis æqualibus, et divisibilibus ex parte subjecti, adeoque integris, et perfectis, ut possit unaquæque illarum per se esse ab aliis separata; posset enim corpus Christi totum conservari præsens in qualibet parte minima specierum per se sola, imo et in qualibet puncto. Ultimo objici potest August., epist. 57 ad Dardan., dicens: *Spatia tolle corporibus, et nusquam erunt, et quia nusquam erunt, neque erunt;* sentit ergo non posse intelligi corpus existens et nullum spatium occupans.

49. *Quorundam responsio refertur et refellitur.* — His et similibus argumentis convincuntur haeretici, qui negant esse possibilem hanc Christi præsentiam; nonnulli vero e Catholicis negant, hanc præsentiam convenire quantitati corporis Christi, de qua procedunt argumenta facta, sed soli substantiae, quam dicunt esse in hoc sacramento sine quantitate, ut opinatur Durandus; et idem ex parte sententia Nominales, quamvis diverso modo, et ex diversis principiis, cum quibus disputandum est infra, quæst. 76; est enim hæc Durandi sententia plus quam falsa, ut ibi videbimus. Alii vero ex Catholicis, quamvis negare non audeant, quantitatem corporis Christi esse in Eucharistia, et præsentem